

Sygn. akt II CSK 172/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)
SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)
SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa P. P.
przeciwko B. Towarzystwu Funduszy Inwestycyjnych
Spółce Akcyjnej w P. obecnie B. Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych Spółka
Akcyjna w P.
o stwierdzenie nieważności uchwał, ewentualnie o ich uchylenie,
o złożenie oświadczenia woli i o wydanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 23 stycznia 2014 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 14 listopada 2012 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
powoda (pkt. II) oraz w części orzekającej o kosztach procesu
(pkt. IV) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny, po raz pierwszy rozpoznający sprawę w postępowaniu odwoławczym, wyrokiem z dnia 17 marca 2011 r. (I ACa (...)) uwzględnił apelację strony pozwanej w ten sposób, że oddalił powództwo o stwierdzenie nieważności uchwał nr 3 i 4 z dnia 13 listopada 2009 r., pierwszej z nich w przedmiocie umorzenia akcji, a drugiej w sprawie obniżenia kapitału zakładowego. Oddalił także apelację powoda, co oznaczało utrzymanie w mocy wyroku łącznego Sądu I instancji z dnia 29 września 2010 r. (IX Gc (...)) w przedmiocie oddalenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały nr 2 w sprawie zmiany Regulaminu programu motywacyjnego oraz oddalenie powództwa o nakazanie złożenia oświadczeń woli o treści wymaganej przez art. 328 § 1 i 2 k.s.h. oraz oddalenie powództwa o nakazanie pozwanemu wydania dokumentów akcyjnych na podstawie art. 335 § 2 k.s.h., zawierających oświadczenia o treści wskazanej przepisem art. 328 k.s.h.

Wyrok Sądu odwoławczego zaskarżył powód skargą kasacyjną, którą Sąd Najwyższy uwzględnił wyrokiem z dnia 15 czerwca 2012 r. (II CSK 585/11) uchylając zaskarżony nim wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 17 marca 2011 r. i przekazując sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu swego wyroku Sąd Najwyższy uznał także i uchwałę nr 2 walnego zgromadzenia pozwanej Spółki za nieważną jako sprzeczną z ustawą, a w konsekwencji przyjął, że powód nadal był akcjonariuszem pozwanej i powinien zostać zawiadomiony o walnym zgromadzeniu pozwanej w dniu 13 listopada 2009 r., co przesądziło o trafności orzeczenia Sądu pierwszej instancji stwierdzającego nieważność podjętych na nim uchwał nr 3 i 4.

W następstwie ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny sprawy i rozpoznania apelacji obu stron od wyroku łącznego Sądu I instancji z dnia 29 września 2010 r., Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 14 listopada 2012 r. uwzględnił w części apelację powoda, stwierdzając nieważność uchwały nr 2 Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia pozwanej z dnia 23 października 2009 r.

(pkt I), a w pozostałej części oddalił apelację powoda (pkt II) i w całości oddalił apelację strony pozwanej (pkt III). W pkt IV sentencji Sąd Apelacyjny zniósł wzajemnie poniesione przez strony koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego, które to rozstrzygnięcie w pkt IV zostało następnie zmienione postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 6 lutego 2013 r. (IACa (...)) przez zasądzenie tych kosztów od pozwanego na rzecz powoda.

Oddalenie w pkt II wyroku apelacji powoda w pozostałej części oznaczało uprawomocnienie się wyroku Sądu I instancji oddalającego powództwo o nakazanie pozwanej złożenia oświadczeń o treści wymaganej przez art. 328 § 1 i 2 k.s.h. oraz oddalającego powództwo o nakazanie pozwanej wydania powodowi dokumentów akcyjnych.

Uzasadniając orzeczenie oddalające apelację powoda w pozostałej, wyżej wskazanej, części, Sąd Apelacyjny stwierdził, że roszczenie o wydanie dokumentu akcji nie może być traktowane analogicznie do roszczenia windykacyjnego i przysługuje jedynie w odniesieniu do akcji już sporządzonych. Konstrukcja żądania powoda pozwalała Sądowi na nakazanie sporządzenia i wydania dokumentów akcji o treści odpowiadającej art. 328 § 1 i 2 k.s.h. Sąd Apelacyjny uznał, że wobec stwierdzenia nieważności uchwał objętych żądaniem pozwu powód nie utracił praw z akcji i nadal powinien być uważany przez pozwaną spółkę za jej akcjonariusza, pomimo odebrania z depozytu sądowego kwoty równowartości akcji, będącej świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., skoro stwierdzona została również nieważność uchwały nr 3 o umorzeniu akcji.

Jednakże w ocenie Sądu Apelacyjnego brak choćby częściowego pokrycia akcji uniemożliwia uwzględnienie powództwa o wydanie dokumentów akcji, ponieważ użyte w art. 335 § 2 k.s.h. sformułowanie „przed pełną wpłatą” oznacza, że wymagana jest wpłata choćby częściowa, na co wskazuje także art. 328 § 1 pkt 5 k.s.h.

Ponadto, w ocenie Sądu Apelacyjnego powód nadużywa swojego prawa w rozumieniu art. 5 k.c. domagając się wydania dokumentów akcji, pomimo, że w wyniku odebrania świadczenia z depozytu sądowego doprowadził do braku

pokrycia akcji, a więc nie spełnia obecnie podstawowego obowiązku akcjonariusza (art. 329 § 1 k.s.h.).

Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 14 listopada 2012 r. (I ACa (...)) powód zaskarżył skargą kasacyjną w części, a mianowicie w pkt II oddalającym apelację powoda w części zaskarżającej oddalenie powództwa w pkt II wyroku Sądu Okręgowego z dnia 29 września 2010 r. (sygn. akt IX GC (...)), a także w pkt IV sentencji wyroku Sądu Apelacyjnego w części, w jakiej powód obciążony został kosztami postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Skarga kasacyjna powoda oparta została na zarzutach mieszczących się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Skarżący zarzucił niewłaściwą interpretację art. 328 § 5 k.s.h. i art. 335 § 2 k.s.h., a także niezastosowanie art. 410 § 2 k.c., przez wadliwe przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że powodowi, będącemu akcjonariuszem pozwanej spółki, nie przysługuje roszczenie o wydanie dokumentów akcji w następstwie błędnego uznania, iż nie zostały one opłacone w całości przed ich objęciem na skutek przyjęcia przez powoda świadczenia pieniężnego, spełnionego przez pozwanego jako zapłata powodowi ceny akcji, które to świadczenie zostało spełnione bez podstawy prawnej z uwagi na stwierdzoną nieważność uchwał Walnego Zgromadzenia pozwanej spółki. Zdaniem skarżącego, spełnienie przez pozwaną świadczenia nienależnego nie może być traktowane - wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego - jako zwrot dokonanych wpłat na akcje.

Zarzut niewłaściwego zastosowania art. 5 k.c. uzasadnia skarżący bezzasadnym uznaniem przez Sąd Apelacyjny, że powód, dochodząc wydania dokumentów akcji po przyjęciu nienależnego świadczenia, narusza zasady współżycia społecznego i to bez wskazania przez ten Sąd konkretnej zasady, która została naruszona oraz bez uwzględnienia „zasady czystych rąk” przy ocenie zachowań obu stron.

Powód wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Strona pozwana, w odpowiedzi na skargę kasacyjną, wniosła o jej oddalenie w całości i o zasądzenie od powoda kosztów postępowania kasacyjnego,

akcentując pogląd o niedopuszczalności wydania dokumentów akcji w całości nieopłaconych, wobec niekwestionowanej „zasady ochrony realnego wniesienia kapitału zakładowego” (s. 11 odpowiedzi). W ocenie pozwanej, akcje, co do których nastąpił zwrot wkładów są akcjami nieopłaconymi.

W piśmie procesowym z dnia 23 grudnia 2013 r. pozwana Spółka podtrzymała stanowisko zawarte w odpowiedzi na skargę kasacyjną, poszerzając argumentację (str. 7 -21) poświęconą kwestiom merytorycznym.

Z kolei powód w piśmie procesowym z dnia 14 stycznia 2014 r. odniósł się na s. 5-11 do twierdzeń pozwanego zawartych w części B pisma pozwanego z dnia 23 grudnia 2013 r. Powód załączył do swego pisma z dnia 14 stycznia 2014 r. obszerne załączniki oznaczone nr 1, 2, 3 i 4 (k. 61 akt Sądu Najwyższego).

W odpowiedzi na ostatnio wymienione pismo powoda strona pozwana w piśmie procesowym z dnia 20 stycznia 2014 r. ustosunkowała się do ostatnio wymienionego pisma powoda z dnia 14 stycznia 2014 r., akcentując stanowisko, że pobranie przez powoda kwoty nowej traktowanej jako świadczenie nienależne skutkuje trwaniem stanu nieopłacenia akcji, ponieważ powód jest beneficjentem tych środków.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powoda zasługiwała na uwzględnienie wobec trafności niektórych spośród zarzutów naruszenia prawa materialnego. Ograniczenie zarzutów do mieszczących się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skutkuje koniecznością ich oceny z uwzględnieniem stanu faktycznego sprawy, przyjętego za podstawę rozstrzygnięcia przez Sąd drugiej instancji.

Wskazany w skardze kasacyjnej zakres zaskarżenia obejmuje, pomijając orzeczenie o kosztach postępowania, oddalenie apelacji powoda w pozostałej części, co oznacza oddalenie apelacji od orzeczenia oddalającego powództwo o nakazanie pozwanej złożenia oświadczenia określonej treści oraz wydania powodowi dokumentów akcji imiennych. Żądanie stwierdzenia nieważności ewentualnie uchylenia uchwały nr 2 z dnia 23 października 2009 r. oraz uchwał nr 3 i 4 z dnia 13 listopada 2009 r. pozostaje więc już poza zakresem sporu na obecnym etapie sprawy.

Sąd Najwyższy w wydanym w tej sprawie wyroku z dnia 15 czerwca 2012 r. (sygn. akt II CSK 585/11) wyraźnie stwierdził, że nieważność uchwały nr 2 walnego zgromadzenia pozwanej z dnia 23 października 2009 r. jako sprzecznej z ustawą skutkuje w konsekwencji tym, że powód dalej pozostaje akcjonariuszem pozwanej. Powyższa ocena prawna przyjęta w następstwie wykładni prawa dokonanej przez Sąd Najwyższy w tej sprawie, skutkowałą, z mocy art. 398²⁰ zd. pierwsze k.p.c., związaniem Sądu Apelacyjnego tą wykładnią. Konsekwencją powyższego była ocena Sądu drugiej instancji, że powód, będąc nadal akcjonariuszem pozwanej, nie utracił praw z akcji także poprzez odbiór z depozytu sądowego równowartości akcji, wcześniej nabytych w dniach 11 lipca 2006 r., 27 marca 2007 r., i 4 kwietnia 2008 r. i wówczas opłaconych przez powoda łączną kwotą 127.400 zł. Skutkiem ostatecznego oddalenia powództwa o unieważnienie uchwał nr 3 i 4 o umorzeniu akcji i obniżeniu kapitału zakładowego było zakwalifikowanie przez Sąd Apelacyjny otrzymanego przez powoda od pozwanej świadczenia jako świadczenia nienależnego, wobec odpadnięcia podstawy spełnienia przez pozwaną tego świadczenia na rzecz powoda.

W tej sytuacji spór sprowadza się do oceny zasadności nieuwzględnienia roszczeń powoda, który będąc nadal akcjonariuszem pozwanej domaga się: 1) nakazania pozwanej złożenia oświadczenia określonej treści jako obligatoryjnego elementu dokumentu akcji wymagającego sporządzenia na piśmie, zgodnie z wymogami art. 328 § 1 k.s.h., w tym również określenia w tym dokumencie wysokości dokonanej wpłaty, wobec bezspornej kwalifikacji nabytych przez powoda w latach 2006-2008 akcji jako akcji imiennych, a nadto 2) wydania dokumentów tychże akcji imiennych.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie odniósł się bliżej do oceny zarzutów powoda kwestionujących nieuwzględnienie pierwszego z wyżej wymienionych żądań. Natomiast trafność oddalenia drugiego żądania, tj. wydania dokumentów akcji, Sąd Apelacyjny uzasadnił brakiem choćby częściowego pokrycia akcji, wymaganego z mocy art. 335 § 2 k.s.h., ponieważ odebranie przez powoda świadczenia z depozytu sądowego Sąd ten potraktował jako brak pokrycia akcji.

Z powyższym stanowiskiem Sądu drugiej instancji nie sposób się zgodzić, ponieważ oznacza ono wadliwą interpretację normy art. 328 § 5 k.s.h. i art. 335 § 2 k.s.h., wiążąc bezzasadność roszczenia o wydanie dokumentów akcji z brakiem ich pokrycia, zamiast z ustawową przesłanką, tj. z faktem i wysokością uprzednio dokonanej wpłaty na akcje, przesądzającą o skuteczności dokonanego objęcia tychże akcji imiennych przez powoda. Faktu uprzedniego dokonania przez powoda wpłaty na nabyte akcje imienne, będącego elementem ustaleń faktycznych, nie może negować okoliczność, że pozwana później spełniła na rzecz powoda świadczenie pieniężne, które ostatecznie okazało się świadczeniem nienależnym, wobec braku podstawy do jego spełnienia, ocenianego z uwzględnieniem konsekwencji oddalenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwał nr 3 i 4 w przedmiocie umorzenia tych akcji i obniżenia kapitału zakładowego.

Roszczenie powoda, będącego nadal akcjonariuszem pozwanej, należy więc uznać za roszczenie o nakazanie pozwanej złożenia w sporządzonym na piśmie dokumencie akcji oświadczenia o treści wynikającej z art. 328 § 1 k.s.h. i wydanie tego dokumentu (art. 328 § 5 k.s.h.). W piśmiennictwie trafnie przyjmuje się, że uprawnienie do otrzymania dokumentu akcji, kwalifikowane jako kształtujące, nie wygasa przez czas trwania spółki i może być wykonane w każdym momencie tego okresu. Jeżeli przyczyną odmowy wydania dokumentów akcji nie jest - jak w sprawie niniejszej – brak uprawnienia (np. brak statusu akcjonariusza), to akcjonariusz może dochodzić tego roszczenia w ramach powództwa o nakazanie spółce złożenia określonego oświadczenia i wydania dokumentów akcji zawierających to oświadczenie o treści zgodnej z normą art. 328 § 1 k.s.h.

W judykaturze wyraźnie odróżniono wydanie dokumentu akcji od przeniesienia jego posiadania, stwierdzając, że wydanie dokumentu akcji, w postaci przekazania faktycznego władztwa nad dokumentem akcyjnym, powinno nastąpić wtedy, gdy to spółka ma przekazać dokument akcjonariuszowi w sytuacji, w której prawa z akcji powstały przez jej objęcie (zob. uzasadnienie wyroku SN z dnia 27 kwietnia 2007 r., I CSK 11/07, OSNC 2008 r., Nr 5, poz. 51). Taka sytuacja wystąpiła właśnie w stanie faktycznym niniejszej sprawy, ponieważ powód w latach 2006-2008 r. dokonał wpłat na akcje imienne i objął te akcje, a stan ten nie uległ zmianie, a to wobec zachowania nadal przez powoda statusu

akcjonariusza. Okoliczność, że strona pozwana przedwcześnie spełniła na rzecz powoda – swego akcjonariusza świadczenie pieniężne, które okazało się finalnie świadczeniem nienależnym, nie może być potraktowana jako równoznaczna z brakiem dokonania przez powoda w latach 2006-2008 wpłat na akcje imienne w rozumieniu art. 328 § 1 pkt 5 k.s.h. w zw. z art. 335 § 2 k.s.h., ze skutkiem wyłączającym zasadność roszczenia powoda o wydanie dokumentów akcji.

Natomiast negatywną przesłanką wyłączającą uwzględnienie tego roszczenia nie jest w obu wskazanych przepisach k.s.h. stan braku pokrycia akcji i to powstały w następstwie przedwczesnego spełnienia przez Spółkę nienależnego powodowi świadczenia pieniężnego.

Istnienie ewentualnego uprawnienia pozwanej Spółki do skorzystania z instrumentów eliminujących, przyjęty przez Sąd Apelacyjny, stan braku pokrycia akcji powoda nie może stanowić o wystąpieniu negatywnej przesłanki ustawowej uwzględnienia dochodzonych przez powoda roszczeń.

Niezasadnym okazał się natomiast zarzut powoda naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 410 § 2 k.c. przez jego niezastosowanie. Przeciwnie, Sąd drugiej instancji o tyle zastosował ten przepis, że jednoznacznie stwierdził, iż powód otrzymał świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. (s. 20 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Zakres roszczeń powoda dochodzonych w niniejszym procesie i podmiotowa konfiguracja stron tego sporu nie uzasadnia potrzeby jakiegokolwiek dalszej subsumcji art. 410 § 2 k.c.

Zarzut niewłaściwego zastosowania przez Sąd Apelacyjny art. 5 k.c. okazał się uzasadniony, wobec co najmniej przedwczesnego jego zastosowania, wskutek braku wskazania w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku konkretnej zasady współżycia społecznego, którą powód naruszył dochodząc swoich roszczeń. Za wskazanie takiej naruszonej przez powoda zasady współżycia społecznego nie można uznać odwołania się do aktu dochodzenia przezeń żądania wydania dokumentów akcji w sytuacji zarzucenia powodowi doprowadzenia do stanu braku pokrycia akcji, bez uwzględnienia okoliczności, że do powstania tego stanu współprzyczyniła się strona pozwana, spełniając na rzecz powoda świadczenie pieniężne bez istnienia ku temu podstaw.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.